

Upravičenost različnega ravnanja z mladoletnimi delinkventi

Vinko Skalar

V našem referatu nimamo namena nadrobno obravnavati posamezna vprašanja, ki jih je glede na široko zastavljen problem nedvomno cela vrsta. Radi bi le nakazali nekaj teh vprašanj, izmed katerih lahko glede na našo prakso na nekatere že danes odgovorimo, medtem ko smo o drugih šele začeli razmišljati, kako bi jih rešili.

Problem bomo skušali osvetliti z dveh strani, in sicer:

1. ali je upravičeno različno ravnanje z odraslimi osebami in z mladoletniki;
2. ali je upravičeno različno ravnanje s samimi mladoletniki.

Pri prvem vprašanju se bomo dotaknili nekaj osnovnih teoretičnih postavk, medtem ko bomo pri drugem vprašanju skušali osvetliti problem poleg teoretičnih tudi z našimi praktičnimi izsledki. Praktični del smo povzeli po večletnih izkušnjah v Vzgojnem poboljševalnem domu v Radečah.

1. Upravičenost različnega ravnanja z odraslimi in z mladoletnimi osebami.

S psihološkega vidika pomeni obdobje adolescence vrsto zapletenih odnosov v človekovem ponašanju, ki niso še povsem do kraja razjasnjeni. Vendar lahko glede na različne poteze in posebnosti to obdobje dokaj jasno razmejimo, na predpuberteto, puberteto in postpuberteto. Kronološko meje med posameznimi obdobji niso ostro določene, vendar uporabljamo tako široke kategorije, da lahko vanje zajamemo večino populacije mladoletnikov. Avtorji opozarjajo tudi na možnost precejšnjega odstopanja, kar bi naše izkušnje potrjevale. V zvezi s populacijo mladoletnih delinkventov ugotavljamo, da kažejo delinkventi vrsto potez, ki so za posamezna obdobja nenavadne (infantilne). Na splošno bi dejali, da je mladoletnik v razvoju in da ima vrsto psihičnih karakteristik, ki opravičujejo poseben metodološki postopek glede na družbene smotre.

Pri ukrepih zoper mladoletnike in pri izvajanju teh ukrepov moramo upoštevati mladoletnikovo stopnjo zrelosti, celotno strukturo osebnosti, kakor tudi namen, ki ga hočemo z ukrepop doseči. To pa nam bo uspelo le tedaj, če bodo ukrepi prilagojeni tako, da bo mogoče upoštevati smoter kot tudi osebnost.

Pri vprašanju različnega ravnanja z odraslimi in mladoletnimi osebami moramo spregovoriti še o problemu akceleracije.

V naši praksi problemu akceleracije ne posvečamo toliko pozornosti, kot mu ga posvečajo nekateri avtorji v razvitejših državah. Drugi referenti iz Slovenije celo poudarjajo, da je pri naši delinkventni populaciji aktualen problem retardacije, nikakor pa ne problem pospešenega razvoja. S tem ne zanikamo, da ne bi bilo med delinkventi številnih primerov akceleriranih mladoletnikov. Te smo našli v Vzgojnem poboljševalnem domu v Radečah in v Prehodnem mladinskem domu na Kodeljevem v Ljubljani.

Vendar menimo, da na osnovi primerov akceleracije (tudi če bi v delinkventni populaciji prevladovali) nismo upravičeni izenačevati mladoletnikov z odraslimi, ker gre pri akceleraciji le za nesorazmeren in ne za pospešen razvoj. Pri omenjenih mladolenikih smo lahko opazovali zgolj pospešen telesni razvoj, medtem ko je njihova razvojna stopnja s psihološkega stališča le deloma ustrezala ali celo povsem zaostajala za kronološko starostjo.

Naše mnenje o upravičenosti različnega ravnanja z odraslimi in mladoletniki je torej takole:

Kolikor bi se predpisi o delinkventih med seboj pribilževali, bi se smeli približevati le v tem, da pozitivne izkušnje z mladoletniki vplivajo na ravnanje z odraslimi, uspehi z odraslimi delinkventi pa vzbujajo k pravilnejšemu ravnanju z mladoletniki.

2. Upravičenost različnega ravnanja s samimi mladoletniki

Različno ravnanje z mladoletnimi delinkventi je upravičeno zaradi njihove različne motenosti in stopnje problematičnosti. Praksa v VPD Radeče kaže, da z vsemi mladoletniki ni mogoče ravnati enako, da je v kolektivu nekaj takih, ki jih ne moremo zajeti v običajen pedagoški tretman.

Theoretično smo problem različnosti med mladoletnimi delinkventi zajeli v študiji »O motivacijskih mehanizmih in frustracijskih stereotipih« leta 1957. V naslednjih letih smo koncept dopolnili in uporabljamo danes za razumevanje mladinske delinkventnosti naslednjo klasifikacijo:

1. Motivacijsko pogojene motnje
2. Situacijsko pogojene motnje
3. Motnje ponašanja, ki se kažejo zlasti navzven, ne da bi bila osebnost subjektivno prizadeta:

- a) frustracijski stereotip
  - b) sekundarna motivacija,
  - c) psihopatije.
4. Nevroze.
  5. Duševna defektnost.
  6. Psihoze.

Pri klasifikaciji nismo upoštevali cerebralnih organskih prizadetosti, ki smo jih ugotovili z EEG in drugimi metodami, ker štejemo organsko prizadetost le za enega izmed etioloških faktorjev. Ugotovili pa smo, da se organska prizadetost pojavlja predvsem v zvezi z motnjami, ki smo jih zajeli v klasifikaciji pod točkama **3 in 5**.

Klasifikacija, ki smo jo navedli, je zrasla iz naše prakse. Najprej smo delinkventna dejanja opredeljevali v motivacijsko in frustracijsko pogojena. Pozneje pa smo ugotovili, da ta dva pojma ne zadoščata, da bi zajeli celotno delinkventno populacijo glede na posreden in tudi neposreden vzrok udeležnosti pri deliktih.

Navajamo v odstotkih posamezne motnje, ki smo jih ugotovili leta 1960 pri populaciji 120 mladoletnih delinkventov v VPD Radeče:

1. Motivacijsko pogojene motnje ponašanja	16 %
2. Situacijsko pogojene motnje ponašanja	7 %
3. Motnje ponašanja, ki se kažejo zlasti navzven, ne da bi bila osebnost prizadeta:	
a) frustracijski stereotip . .	13 %
b) sekundarna motivacija .	44 %
c) psihopatije	8 %
4. Nevroze	6 %
5. Duševna defektnost	5 %
6. Psihoze	1 %

Navedeni odstotki imajo le orientacijsko vrednost, ker so v populaciji nastajale že med večmesečnim psihološkim delom nekatere spremembe. Verjetno koga preseneča nizek odstotek nevrotičnih v naši delinkventni populaciji. Tu smo upoštevali le tiste nevrotske oblike, ki pretežno obvladujejo osebnost in so poglavitični činitelj v motenem ponašanju. Tudi drugi delinkventi kažejo določene nevrotske simptome, vendar ti simptomi niso odločujoči pri izbiri njihovega ravnjanja, ampak so večidel nastali sekundarno. Naše ugotovitve se ujemajo z mišljencem tistih, ki menijo, da se nevrotik ukvarja predvsem s seboj in manj moti družbo ter redkeje postaja delinkvent.

Pri klasifikaciji delinkventnih mladoletnikov zastopamo dinamično psihološko stališče; zato poudarjam, da se simptomatika posa-

meznih motenj ne more ostro ločevati in se že pri posamezniku združujejo simptomi različnih kategorij v osebnostno celoto. Vendar so osebnosti, ki jih uvrščamo v posamezne kategorije, strukturno in vsebinsko med seboj tako različne, da bi morali posamezne skupine ločeno obravnavati, kot to že delamo z duševnimi bolniki in oligofreniki. Vsekakor menimo, da bi morali ločeno od ostalih obravnavati teže nevrotično motene osebnosti, psihopatske osebnosti in tiste, ki so šli na pot kaznivih dejanj po mehanizmu frustracijskega stereotipa. Pri mladoletnikih s frustracijskim stereotipnim ponašanjem in mladoletnikih, ki so zakrivili kaznivo dejanje iz motivacijskih pobud, bi morali uvesti različen postopek glede na različno etiologijo njihove motenosti, različne prijeme v resocializacijskem postopku in glede na prognozo. Pri psihopatskih osebnostih, težjih nevrotikih, defektnih osebnostih in duševnih bolnikih, pa moramo mimo tega upoštevati, da je njihova simptomatika takšna, da ogroža delo z relativno normalnimi in osebnostno urejenimi mladoletniki, če so vsi člani istega kolektiva,

Le 16 % tistih, ki so zašli v delinkventnost po mehanizmu motivacije,¹ in 7 % tistih, pri katerih lahko pripisujemo delikte situacijski pogojenosti,² kaže, da gre v večini primerov za huje osebnostno motene mladoletnike. Prav zato bi bilo treba pri mladoletnikih v večjem obsegu upoštevati psihološke izsledke, tako v kaznovalni politiki kot v resocializacijskem postopku.

Od leta 1957 dalje smo se trudili, da bi v VPD Radeče vzgojno delo čim bolj približali izsledkom, ki smo jih v najširših pojmih zgoraj obrazložili. Pri obravnavanju posameznikov naj bi upoštevali osebnost v celoti s posebnim ozirom na opisane kategorije motenj. V tem prizadevanju smo naleteli na vrsto objektivnih težav, vendar smo v nekaj letih opazili znaten napredek v različnih smereh. Kot zlasti važno smatramo to, da so se poglobili odnosi med vzgojiteljem in gojenci, da se je vzgojitelj sistematično posvečal posameznikom in pod. Kljub poglobljenemu pedagoškemu delu in pristopu, ki je upošteval sodobno vodenje mladoletnikov, pa smo morali ugotoviti, da vsem gojencem le nismo bili kos. Po zunanjji simptomatiki so bili to agresivni, eksplozivni gojenci, ki so stalno begali, zakriviljali hujše disciplinske prekrške, tatvine in vlome. Po psihološki plati so bili to psihopati in teže nevrotično motene osebnosti, v nekaterih primerih pa tudi taki, ki so storili delikte po mehanizmu frustracijskega stereotipa in sekundarne motivacije.

¹ Upoštevali smo le delinkvente na prestanju vzgojnega ukrepa.

² Isto kot za motivacijsko pogojene delikte.

Ker so ti mladoletniki ogrožajoče vplivali na celoten domski kolektiv, smo bili prisiljeni, da smo ustanovili iz njih posebno skupino problematičnih. Kriterije za vključitev v to skupino so postavili najprej vzgojitelji posameznih skupin s tem, da so predlagali vse tiste, ki so delo v njihovi skupini najbolj motili. Te predloge je nato ocenil celoten kolektiv vzgojiteljev. V naslednji stopnji smo uporabili ocenjevalno lestvico za vrsto negativnih osebnostnih potez, ki motijo zlasti kolektivno življenje. Mimo tega smo v končni fazi izvedli še nadrobne osebnostne analize, da bi dobili podatke za bodoče ravnanje s posameznikom.

Na osnovi vseh teh kriterijev smo izbrali devet najtežavnnejših mladoletnikov. Po psiholoških analizah je šlo za pet psihopatskih in dve huje nevrotično moteni osebnosti, v dveh primerih pa za mladoletnika, ki sta storila kazniva dejanja po mehanizmu frustracijskega stereotipa.

Poudariti moramo, da pri tem ukrepu ni šlo za korak nazaj. Skupini smo dodelili sposobnega in teoretično veščega vzgojitelja. Mimo tega smo sestavili poseben program za delo s skupino in za delo z vsakim posameznikom. Konkretna odstopanja smo obravnavali in korigirali na tedenskih ekipnih konferencah. Mimo tega se delo s to skupino vsaj na zunaj ni v ničemer razlikovalo od ostalih skupin.

Po šestih mesecih smo lahko ugotovili naslednje rezultate:

1. Delo v ostalih skupinah se je očitno izboljšalo, ker so bili najbolj moteči gojenci odstranjeni. Skupine so postale bolj homogene in pristopne za vplive vzgojiteljev.

2. Bivanje skupine problematičnih v istem domskem okolju je na celotno populacijo vplivalo negativno, ker so le-ti kljub svojemu posebnemu bivališču še vedno prihajali v stik z ostalimi gojenci, tako v delavnica, v šoli in drugod.

3. Po osebnostni problematiki zelo heterogena skupina je po vzgojiteljevem intenzivnem delu postala homogenejša in se v tem pogledu ni bistveno razlikovala od ostalih skupin. Omeniti pa moramo, da je bilo potrebno za te gojence intenzivnejše stimuliranje. Zastavljati smo jim morali tudi kar najbližje cilje, česar nismo delali v takem obsegu v drugih skupinah.

4. Po treh mesecih se je skupina problematičnih odlikovala kot najboljša skupina v domu po vseh vzgojnih kriterijih, proti ostalim gojencem pa je še vedno kazala precejšnjo stopnjo agresivnosti in se ni tesneje povezovala z njimi.

5. Po šestih mesecih smo ugotovili, da so se mladoletniki znotraj same skupine diferencirali. Šest se jih je prilagodilo in smo opazili pri njih precejšen napredok, medtem ko se trije nikakor niso mogli vživeti in so tudi znotraj same skupine začeli ponovno kazati hujše oblike motenj, kot na primer agresivnost, nestrnost, neprestane pobege in tatvine. Psihološke analize so pokazale, da gre pri vseh treh za psihopatske osebnosti, dva sta bila tudi cerebralno organsko prizadeta, kot je pokazal EEG posnetek. Vse tri smo morali izolirati.

Eksperimenta na tem mestu nismo prikazati v celoti, ampak zgolj kot informacijo, ker je še vedno v teku in še nimamo izdelanih pogledov za nadaljnje delo.

Eksperiment nedvomno kaže na upravičenost in celo nujnost različnega ravnanja z različno motenimi mladoletniki. Po dosedanjih izkušnjah lahko trdimo, da bi bilo nujno treba ločeno obravnavati, tako pred sodiščem kot tudi v resocializacijskem postopku, nekatere huje osebnostno motene delinkvente, kot na primer psihopate in težke nevrotike, kar je že davno prodrla in se uveljavila potreba po ločenem obravnavanju oligofrenikov in duševnih bolnikov.

Justification de la différence de traitement de la jeunesse délinquante

Vinko Skalar

Nous avons essayé de répondre à ce problème sous deux angles:

1. Justification de la différence de traitement entre les adultes et les mineurs.

2. Justification de la différence de traitement parmi les jeunes.

Ad 1: Ici nous avons surtout étudié les traits particuliers du mineur en considération de son développement (puberté). Sur cette base, nous sommes efforcés de montrer la justification d'une différence du traitement des jeunes et des adultes.

Quant au problème d'accélération dans la population délinquante, nous constatons que, chez nous, il n'a pas la même valeur que dans les pays plus développés. Dans la mesure où elle existe, nous avons constaté dans la pratique que cette accélération ne signifie pas un développement hâté mais un développement disproportionné, ce qui de nouveau vient confirmer le principe qu'il convient de traiter à part les mineurs en raison des différences de structure psychique qu'ils présentent par rapport aux adultes.

Ad 2: Quant au problème de traitements divers parmi les jeunes mêmes, nous parlons de diverses atteintes et, partant, de la nécessité d'un abord et d'un traitement général différents. Nous employons la classification suivante:

1. Troubles de conduite conditionnés par la motivation.

2. Troubles de conduite conditionnés par la situation (le délinquant occasionnel).

3. Troubles de conduite qui se présentent extérieurement sans que le sujet soit subjective-ment atteint:

a) Stéréotype de frustration,

b) Motivation secondaire,

c) Psychopathie.

4. Névroses.

5. Déficience mentale.

6. Psychoses.

Nous ne considérons les lésions cérébrales organiques que comme un facteur étiologique.

Dans cette classification, nous avons découvert que le plus grand pourcentage est celui des motivations secondaires (44 %); toutes les autres catégories sont représentées dans une plus faible mesure.

Partie pratique:

A l'Etablissement d'éducation et de correction de Radeče, nous avons fait une expérience et réuni dans un groupe spécial des sujets si atteints qu'il n'était nullement possible de les soumettre au traitement général. Les analyses psychologique ont montré qu'il s'agit dans une grande mesure de sujets psychopathes et atteints de graves troubles neurotiques. Nous ne pouvons pas encore donner les résultats définitifs de cette expérience puisqu'elle est en cours, mais, d'ores et déjà, nous voyons que nous y trouverons des directives pour continuer à travailler dans ce sens. Le problème de la nécessité de traiter à part les sujets plus fortement atteints se pose avec une clarté parfaite.